IN-NISEL TAL-FRAŻI "ABBA L-WEJDA"

Ta' Erin Serracino-Inglott

Fost il-frażijiet qodma fil-Malti li qegħdin qalqajl imutu hemm dik ta' "*Abba l-wejda*". Il-lum x'aktarx li huma x-xjuħ biss li għadhom jiftakruha u li forsi ġie li qaluha lil ulied uliedhom meta kienu trabi. Niftakar li qaluha lili bosta drabi nannieti u xi xjuħ oħra meta kont għadni ngħodd snini fuq id waħda!

Imma tgħid kollha kienu jafu tajjeb xi tfisser sewwa? U tgħid kien hemm xi ħadd fosthom li kien jaf mnejn hi ġejja għall-anqas l-ewwel waħda: "*abba*"?

"*Wejda*" hi, m'għandniex x'ingħidu, id-diminuttiv tal-kelma "id", mibnija bis-sengħa tal-grammatika biż-żjieda mħaxkna tal-konsonanti dgħajfin "w" u "j", fuq il-għamla ta' "dwejra" minn "dar" u ta' "twejqa" minn "tieqa". Tfisser għalhekk "id ċkejkna" jew aħjar "id ta' tarbija". Hi kelma li tagħmel sehem minn dak li drajna nsejħulu "baby language."

U l-kelma "*abba*"?

Id-dizzjunarji Maltin (barra dawk ta' Vella u ta' Busuttil, li ma tawhiex) jagħtuha bħala verb, bl-imperfett "jabbi", u bit-tifsira ta' "bies", bla ma jżidu xejn aktar għajr li hi "voce fanciullesca." Iżda jidhirli li l-imperfett "jabbi", *li ma jingħadx*, hu għal kollox artifiċjali. U dan iwettqu indirettament Caruana li, għad li jagħtih ukoll bħala "abba, jabbi", iżid imbagħad hekk: "Adoperasi parlando a fanciulli, e in alcune inflessioni dell'ind. e dell'imp. soltanto," u jagħti l-eżempji "Ejja nabbak, vieni che io ti baci." (indikattiv imperfett bil-prefissi u s-suffissi pronominali) u "Abba l-vava, bacia la bambina" (imperattiv).

Minn dawn iż-żewġ eżempji, l-ewwel wieħed (kieku ma kienx artifiċjali, kif inħoss li hu) juri li "jabbi" (mogħtija minnu wara Falzon u Vassalli) hi ħażina, għax kieku l-eżempju tiegħu kien ikun "ejja nabbik"; u t-tieni wieħed (fil-waqt li juri l-istess inkonsistenza, għax inkella kien imissu jkun "abbi l-vava" wkoll) iwettaq biss li dan il-verb irregolari hu (jew kien) użat *biss* fl-imperattiv, kif, madankollu, turi l-frażi magħrufa komunement. "Abba l-vava" hi fuq il-għamla tal-frażi magħrufa "abba l-wejda," u hi biss hija t-tajba.

X'sura ta' verb hu dan "abba" li minnu m'għandniex ħlief dan l-imperattiv iżolat, jista' jgħidulna biss in-nisel tagħha meta nkunu nafu l-għerq.

Dwar in-nisel, Caruana jgħidilna hekk: "Sembra nato da ab', padre, non in senso di potestà e di superiorità, ma in rife-

renza all'affetto, al sentimento paterno, quasi 'trattare da padre' "; u jżid: "Nelle lingue affini 'abh' (abba) vale 'trattare affettuosamente, teneramente'. Alcuni traduttori dei testi caldaici riguardano questo verbo quale una trasposizione li 'hba' (amare)".

Jekk, flok 'testi caldaici' (li trid tfisser 'Lhudi', kif kienet il-fehma ta' Caruana għal dak li hu nisel tal-Malti), ngħidu "Għarbi", insibu li ma' dak li qal Caruana qabel, ftit jew wisq, Ġużè Aquilina li, fil-għadd 107/108 ta' "Leħen il-Malti", ta bħala nisel tal-kelma "abba", il-verb Għarbi u Malti "Ħabb, iħobb"; u jekk imbagħad nilqgħu bħala tajba t-tifsira ta' "bies, ibus", mogħtija għal "abba" mid-dizzjunarji li għandna quddiemna, anki jekk bejn "ħabb" u "bies" hemm, jidhirli, xi tbejjen, nistgħu naslu biex ngħidu li din hi l-aktar lezzjoni etimoloġika xjentifika u loġika, imqar jekk ma nsibux nispjegaw għala l-"eħħe" ta' "ħabb" *saret aspirata*, u, fuq kollox, kif u għala żdiedet il-vokali "a" finali fil-kelma "abba"!

Imma, qabel ma nagħti l-fehma tiegħi, u sabiex ma nkun ħallejt lil ħadd barra, nagħti hawn taħt dak li kiteb Barbera (minn fuq *l-ewwel* edizzjoni tad-dizzjunarju ta' Falzon!) dwar il-kelma "abba":

"Questo verbo att. è di pura fabbrica maltese, ed in altre parole una specie di metonimia, presa dalla Sicilia, ove allorquando il babbo tiene in braccio il suo bambino, gli dice: 'o papà, o papà mio', e tale frase è invito al bambino di dare un bacio a babbo che lo tiene in braccio, ed oltre ancora un incitamento a pronunciare la voce 'papà'. Ora i maltesi, per metonimia, han dato la forma di verbo ed il senso di baciare all'arabo volgare siriano 'abba'=babbo, che nel Libano specialmente è usato nelle identiche condizioni del vocativo 'Ja abbi'='o padre mio'. Quindi la voce maltese in questione non è araba nella sua forma verbale."

Kieku kellna nieħdu lil Barbera bis-serjetà, kien jaħtiġilna nagħmlu għadd ta' mistoqsijiet li t-tweġibiet għalihom mhux la kemm isibhom; ngħidu aħna: (1) X'daħal hawn l-Isqalli? U, jekk il-għarbi, għala dak tas-Sirja u tal-Liban, u mhux dak ta' l-Afrika ta' Fuq? (2) Fejnha fil-kelma r-rabta bejn il-missier u l-bews? U għala biss il-missier u le l-omm? Jaqaw l-omm ma tbushomx lil uliedha? (3) Kif ġara l-frażi "Ja abbi" minn nom inbidlet fl-imperfett "jabbi" (li ma jeżistix) tal-verb 'abba'? (4) Kif inhi din li bniedem bħal Barbera, li qatt ma rifes Malta u jaf il-Malti biss mid-dizzjunarju ta' Falzon, sata' jgħid dak kollu li qal fuq id-drawwiet tal-Maltin?

Allahares is-sengħa tal-filologu kellha tkun hekk!

* * *

Imma niġu għall-fehma tiegħi. U nibda biex insaqsi: Tgħid hu tassew minnu mija fil-mija li l-kelma 'abba' (speċjalment fil-frażi waħdanija li smajt tingħad 'abba l-wejda') tfisser 'bies' bħala traslat ta' 'ħabb'; jew aħjar 'bus' u 'ħobb' ladarba, kif ġa wrejt, jingħad biss l-imperattiv ta' dan il-verb irregolari?

Ejjew ngħidu li hu hekk! Mela "abba l-wejda" trid tfisser "bus din l-id ċkejkna". Jiġifieri min igħidha jkun qed jistieden *lil tarbija* (ma ninsewx!) biex *ibus id ċkejkna*! Hu ta' min jaħseb li id in-nannu jew il-missier insejħulha 'id ċkejkna'? Jew huwiex aktar loġiku li wieħed jifhem li l-frażi trid tfisser "agħtini l-wejda (idek iċ-ċkejkna) ħalli nbusħielek"? U, jekk inhu aktar loġiku dan ir-raġunar, ma jagħtiniex x'naħsbu li l-kelmiet "ħalli nbusħielek" f'din il-frażi jidħlu bħal Pilatu fil-Kredu, u biss taħt l-impressjoni, imħollija mit-tifsir mogħti mid-dizzjunarji li "abba" tfisser "bus"?

U minn hawn naslu biex nifhmu li x'aktarx li dan it-tifsir ta' "bus" (bit-traslat "ħobb") hu biss għelt, u li l-frażi "abba l-wejda" tfisser *biss biss* "newwel idek", "agħtini l-id ċkejkna li għandek"!

Jekk, meta nsibu l-vera etimoloġija tal-kelma (jew għallanqas dik li tidher l-aktar xjentifika u loġika, bla tiġbid xejn) jitwettaq dan li għadni kif għedt dwar il-veru tifsir tal-frażi kif nifhmu jien, ikollna ngħidu li d-dizzjunarju, bħal f'ħafna każi oħra li m'għandix għalfejn noqgħod insemmi għax magħrufa biżżejjed, taw *biss* it-tifsir *traslat* jew *sekondarju* tal-verb; jiġifieri li *l-bewsa* hi *l-effett* u *r-riżultat* tal-*għotja* ta' l-id!

Niġu mela għall-etimoloġija; u nibdew biex inwarrbu għal kollox l-Isqalli li, kif nifhimha jien, hawn ma jidħol xejn, bħalma ma jidħolx il-Lhudi jew il-Għarbi tas-Sirja u tal-Liban; u, dejjem fuq il-prinċipju li għandna nieħdu dik li l-Ingliżi jsejħulha *the line of least resistance,* infittxu ftit fil-Għarbi ta' l-Afrika ta' Fuq, jiġifieri l-Berberu. Qatt ma stajt nifhem għala jista' jkun għad hawn min irid jaqa' għall-Għarbi mbiegħed u ma jfittixx f'dak tal-ġirien! Meta titlef xi ħaġa, l-ewwel ma tibda tfittixha fil-qrib u meta ma ssibhiex hemm titbiegħed biex tmur tfittixha aktar bogħod!

Issa, fil-Għarbi Berberu, mogħti minn Beaussier, insibu l-verb "Abba" jew "abb" (għerq: IE-B-B) bit-tifsir ta' "porter la main à quelque chose"; u miegħu jaqbel Kazimirski li jżid it-tifsir *sekondarju* ta' "dèsirer vivement quelque chose, soûpirer après quelque chose."

Dan il-verb Għarbi hu *trux,* "abb", u fit-tifsir sekondarju tiegħu mogħti minn Kazimirski jidher li għandu xi affinitajiet mal-verb trux l-ieħor "ħabb, iħobb". (Għalhekk għedt aktar fuq li l-etimoloġija mogħtija minn Aquilina hi l-'aktar lezzjoni etimoloġika xjentifika u loġika'!).

Għaliex mhux dan il-veru nisel tal-Malti "abba"? Imma, jekk inhu hekk, kif żdiedet fil-Malti l-"a" ta' l-aħħar, meta aħna fil-verbi torox (bħal "ħabb", "sarr", "ħall") ma nagħtuhiex?

Il-fehma tiegħi hi li din il-kelma "abb", marbuta fuq kollox ma' nom, u b'mod partikulari mal-kelma "wejda" bħala l-oġġett tal-verb, għandha marbut magħha s-suffiss pronominali tal-femminil, jiġifieri l-partiċella "-ha" fejn l-"h" aspirata ma tinstamax Il-verb "abb" b'hekk isir "abbha" (kif imissha tinkiteb il-kelma fil-frażi Maltija) bħalkieku trid tfisser "ġibha, newwilha"; u l-frażi sħiħa "abbha l-wejda" trid tfisser "agħtini l-id ċkejkna tiegħek".

Għalhekk "jabbi" ma tingħadx u ma teżistix! Għalhekk "nabbak" ta' Caruana hi kelma mibnija fuq il-fantasija u ma għandha ebda ħajt ta' kenn xi jwettaqha!

F'din is-sura u b'dan it-tifsir ewlieni tal-frażi Maltija, tidher ċara u loġika r-rabta tal-Malti mal-Għarbi ta' Barberija mogħti minn Beaussier: "Abbha l-wejda, ruħi" jiġifieri, "Agħtini idek, ċkejken tagħna, ħalli nżommok, ħalli nbusħielek, eċċ." U minn hawn sata' daħal ukoll loġikament it-tifsir sekondarju, imwettaq minn Kazimirski, ta' "mħabba, affezzjoni u bews", li l-kompilaturi tad-dizzjunarji tagħna, fil-każ ta' kelma ftit użata, taw bħala ewlieni fil-waqt li mhux!

KORRISPONDENZA

Ir-Reverend Patri Valentin Barbara bagħtilna din l-ittra:

Għażiż Prof. Galea,

Kurżità! . . . Qatt waqagħlek f'rasek minn fejn ġie l-isem "Sant'Jiermu"? (jew St. Elmo). Kif taf int, il-forti tagħna nbena qabel żmien il-Kavalieri, fi żmien il-Kastiljani, hux tassew? U St. Elmo hu sewwa sew isem Spanjol. Aħna d-Dumnikani għandna Beatu, il-Beatu Pietru Gonzales, li f'ħajtu wettaq appostolat kbir fost il-baħħara. Dawn, wara mewtu, nisslu qima kbira lejh u bdew isejħulu bl-isem ta' San Telmo, u hekk baqa' magħruf fi Spanja kollha, fejn hu meqjus bħala Patrun tal-baħħara.

Kont ili ħafna biex nibgħathielek din it-tagħrifa, fil-każ li qatt ma ltqajt magħha. Għandha mnejn tiswielek; le?

Saħħiet.

Dejjem tiegħek,
P. VALENTIN, O.P.

Birgu, 30/4/68.